Sosiaali- ja terveysministeriö

Lausunto

13.4.2026

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Sosiaali- ja terveysministeriön lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi poliisilain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi HE 182/2025 vp

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt sisäministeriöltä ja sosiaali- ja terveysministeriöltä vastinetta hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi poliisilain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi. Valiokunnan pöytäkirjan 27.3.2026 (StVP 35/2026 vp) mukaan vastineessa pyydetään muun ohella kuvaamaan, miten menetellään poliisin pyytäessä salassa pidettäviä tietoja terveydenhuollon toimintayksiköltä, miten poliisin on perusteltava tietopyyntönsä ja mikä taho viimekädessä päättää, täyttyvätkö tietojen luovuttamisen oikeudelliset edellytykset.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että valtioneuvoston ohjesäännössä (262/2003) on vahvistettu yhteiset säännökset ministeriön toimialasta, päätösvallasta ja sen siirrosta virkamiehelle, päätösvallan pidätysoikeudesta, esittelystä ministeriöissä, ministeriöiden esittelijöistä sekä virkamiesten kelpoisuusvaatimuksista ja tehtävistä. Hallituksen esityksessä eduskunnalle laiksi poliisilain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi HE 182/2025 vp ei ole yhtään sosiaali- ja terveysministeriön toimivaltaan kuuluvaa lakiehdotusta. Sosiaali- ja terveysministeriö antaa tämän takia asiasta lausunnon.

Sosiaali- ja terveysministeriö on antanut hallituksen esityksestä lausunnon sosiaali- ja terveysvaliokunnalle 18.3.3026 ja hallintovaliokunnalle 24.3.3026.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää ehdotuksen tavoitteita pääministeri Orpon hallitusohjelman mukaisina, välttämättöminä ja kannatettavina.

Sosiaali- ja terveysministeriö keskittyy lausunnossaan sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskeviin ehdotuksiin ja on ottanut huomioon perustuslakivaliokunnan esitystä koskevan lausunnon PeVL 14/2026 vp.

Esitettävät tiedonsaantioikeudet sosiaali- ja terveydenhuollosta edistävät rikoksen paljastamista, selvittämistä ja ennalta estämistä, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä, kansallisen turvallisuuden suojaamista sitä vakavasti uhkaavalta toiminnalta, henkilön tavoittamista vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa tai

rikosasian vastaajan tuomioistuimeen noutamista varten ja kadonneen tai kadonneeksi epäillyn tai mahdollisesti hengen tai terveyden vaarassa olevan henkilön löytämistä.

Hoito- ja hoivasuhteen luottamuksellisuus ja hoitoon/hoivaan hakeutuminen

Sosiaali- ja terveysministeriö arvioi, että esitys voinee vaikuttaa ihmisten tahtoon hakeutua hoito- ja hoivapalveluiden piiriin ja esityksellä on tämän takia yleinen laajempi sosiaali- ja terveyspoliittinen merkitys.

Lisäksi esitys voinee johtaa tilanteeseen, jossa yhteiskunnassa heikommassa asemassa olevat ihmiset eivät hakeudu välttämättömiin hoito- ja hoivapalveluihin ja pidättäytyvät kertomasta olennaisia tietoja, mikä voi vaarantaa esimerkiksi paperittomana elävien, heidän perheidensä ja myös lasten edun mukaisen hyvinvoinnin ja turvallisuuden.

Lakiesityksessä on käsitelty puutteellisesti asiakaslain sisältö ja siihen liittyvät auttamistyön luottamuksellisuuden ja eettisen toimintatavan edellytykset. Luottamuksen mureneminen asiakassuhteissa voinee johtaa siihen, että asiakkaat jättäisivät kertomatta sosiaali- ja terveydenhuollon antamisen kannalta olennaisia seikkoja.

Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että sosiaali- ja terveysvaliokunnan tulisi lausunnossaan hallintovaliokunnalle kiinnittää huomiota millaisia vaikutuksia poliisilakiin esityksessä esitetyt aiheuttavat henkilöiden tahtoon hakeutua hoitoon ja hoivaan, ja se on siten merkityksellinen myös perustuslain 19 §:ssä turvattuun jokaisen oikeuteen saada sosiaali- ja terveyspalveluita. Sosiaali- ja terveysministeriö arvioi, että erityisesti esitetyn poliisilain 4 luvun 1 momentin 2 kohdan osalta ehdotetulla sääntelyllä kaavaillun laajuisena saattaa olla vaikutuksia henkilöiden tahtoon hakeutua hoitoon ja hoivaan, ja se on siten merkityksellinen myös perustuslain 19 §:ssä turvattuun jokaisen oikeuteen saada sosiaali- ja terveyspalveluita.

Tiedonsaanti rikosperusteilla ja esityksen oikeasuhtaisuus

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota lausunnossaan esityksen oikeasuhtaisuuteen erityisesti 2 vuoden rangaistusmaksia lievempien rikosten osalta. Valiokunnan lausunnon mukaan ”koska kyse on kuitenkin arkaluonteisista tiedoista, on hallintovaliokunnan syytä arvioida tarkkaan mahdollisuuksia rajata perusterikosten joukkoa edelleen. Tällaista arviointia on perusteltua tehdä myös Rajavartiolaitoksen ja Tullin tiedonsaantioikeuksien osalta. Tällaista arviointia on perusteltua tehdä myös Rajavartiolaitoksen ja Tullin tiedonsaantioikeuksien osalta.” Perustuslakivaliokunta kiinnitti myös huomiota aikaisempaan käytäntöönsä siitä, että poliisilla olevien perusoikeuksiin puuttumisvaltuuksien kanssa samanlaisten valtuuksien säätäminen muille viranomaisille, ei ilman muuta, ole sopusoinnussa perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin kuuluvan välttämättömyysvaatimuksen näkökulmasta (PeVL 2/1996 vp, s. 3/I ja PeVL 37/2002 vp, s. 1—2, ks. sittemmin myös PeVL 21/2024 vp, kappale 3, PeVL 6/2018 vp, s. 2, PeVL 10/2016 vp, s. 3). Valiokunta on sittemmin todennut tämän tarkoittavan, että toimivaltuuksien epäsymmetria ei sellaisenaan ole perusoikeuksien rajoitusedellytysten vaatima painava yhteiskunnallinen tarve, joka perustelisi toimivaltuuksien välttämättömyyden (PeVL 10/2016 vp, s. 3, PeVL 6/2018 vp, s. 2). Valiokunta kiinnittää edelleen huomiota sanottuun seikkaan.

Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy perustuslakivaliokunnan lausunnossa todettuun ja toistaa, mitä ministeriö lausui aiemmin sekä sosiaali- ja terveysvaliokunnalle että hallintovaliokunnalle:

”Sosiaali- ja terveysministeriö pitää täsmällisyyden kannalta myönteisenä, että poliisin oikeus saada tietoja sosiaali- ja terveydenhuollosta on ehdotuksessa sidottu tiettyyn rangaistusmäärään tai rikokseen.

Harkittaessa luovutuskriteerin täsmällistä, vankeusrangaistukseen sidottua aikarajaa on syytä ottaa huomioon myös oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 14 §:n 2 momentti. Sen mukaan tuomioistuin voi velvoittaa 1 momentissa tarkoitetun henkilön (lääkäri tai muu terveydenhuollon ammattihenkilö) todistamaan, jos syyttäjä ajaa syytettä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Ministeriö katsoo edelleenkin, että kriteerin asettamista nimenomaisesti kahden vuoden vankeusrangaistukseen perustellaan esityksessä varsin niukasti. Ministeriö toteaa, että valiokunnan on syytä varmistua siitä, että tiedonsaantioikeuden sitominen nimenomaan kahden vuoden vankeusrangaistukseen ei mene pidemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon yksityiselämän suojaan kohdistuvan rajoituksen taustalla olevan yhteiskunnallisen intressin painavuus.

Ministeriö kiinnittää erityisesti huomiota poliisilain 4 luvun 5 §:n 2 kohdassa lueteltuihin lievään pahoinpitelyyn, vammantuottamukseen ja pelastustoimen laiminlyöntiin. Ehdotettu sääntely mahdollistaisi tietojen saannin myös tilanteissa, kun epäilty lievä pahoinpitely (maksimirangaistus sakkoa), vammantuottamus (maksimirangaistus 6 kk vankeutta) ja pelastustoimen laiminlyönti (maksimirangaistus 6 kk vankeutta) ovat tapahtuneet muualla kuin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan tiloissa. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, ettei ole täysin selvää, onko missä tahansa tapahtuneella epäillyn lievän pahoinpitelyn, vammantuottamuksen tai pelastustoimen laiminlyönnin paljastamisella tai selvittämisellä niin painava yhteiskunnallinen intressi, jolla voidaan perustella yksityiselämän suojan rajoittamista ehdotetulla tavalla. Ministeriö katsoo, että ehdotettua sääntelyä voitaisiin pitää oikeasuhtaisempana, jos mainitut rikoslakiviittaukset siirrettäisiin ehdotettuun 3 kohtaan, joka rajaisi tiedonsaannin tilanteisiin, jossa epäilty rikos on tapahtunut sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa.

Liikenneturvallisuuden vaarantamisella ei myöskään liene yhteyttä sosiaali- ja terveydenhuollon tiloissa tapahtuneeseen rikoksekseen. Onko tosiaankin niin, että esimerkiksi merkittävän ylinopeuden selvittämisellä ja paljastamisella on niin painava yhteiskunnallinen intressi, että sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan yksityiselämän suojaa voidaan perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten valossa rajoittaa ehdotetulla tavalla? Sama koskee rattijuopumusta ja pelastustoimen laiminlyöntiä. Sosiaali- ja terveysministeriö sinällään ymmärtää, että vammantuottamus ja lievä pahoinpitely voivat tapahtua toimitiloissa. Eli jos nämä halutaan pitää esityksessä, niin ne tulisi rajata sosiaali- ja terveydenhuollon tiloissa tapahtuneiksi eli siirtää poliisilain 4 luvun 5 §:n 3 kohtaan. Tällöin perusoikeusrajoituksen oikeasuhtaisuus olisi perusteltavissa.”

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että yhtyy eduskunnan oikeusasiamiehen lausunnossa esitettyyn näkemykseen, että oikeasuhtaisuuden kannalta myös omaisuuden kohdalla voisi osittain olla kysymys perusoikeusrajoituksen suhteellisuusvaatimuksen näkökulmasta ongelmallisesta tilanteesta. Sosiaali- ja terveysvaliokunta arvioinee hallintovaliokunnalle antamassaan lausunnossa riittäisikö vähäisen omaisuuden turvaamiseen sosiaali- ja terveydenhuollon toimipaikkojen henkilöstön ja niissä toimivan valvontahenkilöstön toimenpiteet.

Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy eduskunnan oikeusasiamiehen näkemykseen, että ehdotus on jossain määrin epäjohdonmukainen poliisilain, Rajavartiolaitoksen henkilötietolain ja Tullin rikostorjuntalain pykälien kannalta. Valiokunta arvioinee lausunnossaan hallintovaliokunnalle erityisesti perusoikeusrajoitusten näkökulmasta, miksi pykälän 2 kohdassa poliisille, toisin kuin Rajavartiolaitokselle, ehdotetaan säädettäväksi tiedonsaantioikeus sosiaali- ja terveydenhuollosta huomattavasti vähäisempienkin rikosten kohdalla, vaikka kysymys olisi muualla kuin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa mahdollisesti tehdyistä rikoksista.

Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy tietosuojavaltuutetun lausunnossa esitettyyn arvioiin, että hallituksen esityksen perusteella Tullin ja Rajavartiolaitoksen

esitutkintavastuulle kuuluvien rikosten osalta jää edelleen kyseenalaiseksi se, onko tietojen saanti henkilön olosta terveyden- tai sosiaalihuollon toimijan tiloissa tiettyyn aikaan kaikkien näiden rikosten tutkimiseksi välttämätöntä ja tiedon saanti oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään.

Sosiaali- ja terveysministeriö arvioi, että valiokunnan tulisi lausunnossaan hallintovaliokunnalle arvioida perustuslakivaliokunnan lausunnossa esitetyllä tavalla, että voidaanko yksin viranomaisten tiedonsaantioikeuksien yhdenmukaisuudella perustella nyt esitettyjä tiedonsaantioikeuksia kaikille kyseessä oleville viranomaisille. Erityisesti lausunnossa tulisi arvioida, minkä vuoksi toimivaltuudet ja tiedonsaantioikeus on välttämätön ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärää.

Tiedonsaanti yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi

Hallituksen esityksen poliisilain 4 luvun 5 §:n 4 kohdassa esitetään säädettäväksi poliisin tiedonsaantioikeudesta tieto henkilön läsnäolosta ja henkilöllisyydestä, jos se on välttämätöntä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tai rikosten ennalta estämiseksi, jos henkilö aiheuttaa käytöksellään sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa henkeä, terveyttä tai omaisuutta uhkaavan vaaran.

Hallituksen esityksestä antamissaan lausunnossaan sosiaali- ja terveysministeriö on todennut, että ottaen huomioon, mitä voimassa olevan asiakastietolain 62 §:ssä säädetään palvelunantajan tai sen tehtäviä suorittavan henkilön oikeudesta ilmoittaa salassapitovelvollisuuden estämättä poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä, niin poliisilakiin ehdotettu uusi 4 luvun 5 §:n 4 kohdan sääntely olisi säädösteknisesti johdonmukaisempaa esittää säädettävän asiakastietolaissa. Kyse on nimittäin hyvinkin vastaavasta tiedonsaantioikeudesta, josta asiakastietolain 62 §:ssä jo nyt säädetään ilmoitusoikeutena.

Sosiaali- ja terveysministeriössä on aiemmissa lausunnoissaan todennut, että se ei ymmärrä, miten poliisi voisi olla tietoinen ja osata käyttää tiedonsaantioikeuttaan, jos toimitiloissa on käynnissä henkeä, terveyttä tai omaisuuttava uhkaava tilanne. Tiedon käynnissä olevasta vaarasta pitää tulla sieltä, missä tilanne on niin sanotusti päällä. Tämän vuoksi siitä säädetään asiakastietolaissa ilmoitusoikeutena ja mahdollisesti jatkossa eräissä tilanteissa ilmoitusvelvollisuutena. Sosiaali- ja terveysministeriössä on nimittäin valmisteilla hallituksen esitys, joka koskee sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten velvollisuutta antaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät salassa pidettävät tiedot (hanke VN/6094/2026). Hankkeessa muutettaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annettua lakia (703/2023, asiakastietolaki). Esitys on osa pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman toimenpiteitä, joilla poistetaan tiedonvaihdon esteitä rikostorjunnassa. Esitys toteuttaa hallitusohjelman kirjausta, jonka mukaan sektorilainsäädäntöä päivitetään siten, että sosiaali- ja terveydenhuollon sekä opetuksen viranomaisia velvoitetaan antamaan poliisille ainakin henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten muutoin salassa pidettävät välttämättömät tiedot. Esitys koskee kirjausta sosiaali- ja terveydenhuollon osalta. Hallitusohjelmakirjausta vastaava kannanotto sisältyy hallintovaliokunnan kannanottoon (HaVM 19/2021 vp-VNS 4/2021 vp). Esityksessä toteutettaisiin lisäksi eduskunnan oikeusasiamiehen sosiaali- ja terveysministeriölle osoitettu esitys (EOAK/2910/2023) ryhtyä toimenpiteisiin lainsäädännön muuttamiseksi siten, että selkiytettäisiin oikeutta salassapitosäännösten estämättä ilmoittaa potilaan terveydenhuollon työntekijään kohdistamasta väkivallasta. Lausuntokierros hallituksen esitysluonnoksesta on 12.5.2026 saakka. Esittelyviikkoarvio olisi syksyllä 2026 viikko 37.

Tiedonsaanti kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi

Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy eduskunnan oikeusasiamiehen arvioon siitä, että perusoikeuksien rajoittaminen arkaluontoisten henkilötietojen kohdalla edellyttää

täsmällisempää sääntelyä siitä, mikä konkreettinen liityntä henkilöllä on toimintaan, josta tiedonhankinta on välttämätöntä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy tietosuojavaltuutetun lausunnossa esitetyn arvioon, pyytäjän velvollisuutena on dokumentoida tietojen luovutukseen liittyvät tiedot ja perustelut sekä huolehtia toiminnan jälkikäteisestä valvonnasta.

Tiedonsaanti vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ja tuomioistuimeen noutamista varten

Sosiaali- ja terveysministeriö on aiemmissa lausunnoissaan todennut, että sillä ei ole huomautettavaa ehdotettuun poliisilain 4 luvun 5 §:n 6 kohtaan, jonka mukaan poliisi voisi saada tiedon henkilön tavoittamiseksi vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa tai rikosasian vastaajan tuomioistuimeen noutamista varten. Kohtaa on tarkennettu lausuntopalautteen perusteella. Ministeriö katsoo, että on perusteltua turvata se, ettei vankeusrangaistusta tai oikeuden istuntoa voi vältellä sosiaali- tai terveydenhuollon toimitiloissa oleskelemalla.

Tiedonsaanti kadonneen etsimiseksi

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, kuten on aiemmissa lausunnoissaan todennut, että hallituksen esityksessä ei ole kaikilta osin tuotu esille sitä, että ylimpien laillisuusvalvojien kannanotoissa ja tuomioistuinten ratkaisuissa on korostunut, että jokainen tilanne on arvioitava erikseen, ja jokaisessa tilanteessa on punnittava tarvetta asiakkaan ja potilaan yksityisyyden ja toisaalta muiden oikeuksien suojelemiseen. Tavoitteena tulee olla sellaisen ratkaisun löytäminen, joka toteuttaa kyseessä olevien henkilöiden perusoikeudet mahdollisimman hyvin.

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksessa, Euroopan Unionin perusoikeuskirjassa, Euroopan neuvoston tietosuojaa koskevaan yleissopimuksessa sekä Euroopan unionin yleisessä tietosuoja-asetuksessa tiedollista itsemääräämisoikeutta korostaa käsittelyn oikeusperustana suostumuksen ensisijaisuutta koskeva vaatimus. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo tämän takia, että tieto kadonneen henkilön läsnäolosta ja henkilöllisyydestä tulisi ensisijaisesti luovuttaa vain kadonneen henkilön suostumuksen perusteella.

Sairaalassa oleva hengen ja terveyden vaarassa oleva potilas on sairaalassa hoidossa, ja tiedonsaantioikeus ei kyseissä tilanteessa ole välttämätön.

Katoaminen yksilön vapaasta tahdosta ei ole kiellettyä, eikä se saa olla este mahdollisuudelle hakeutua tarvittaessa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen piiriin.

Tieto läsnäolosta saattaa myös olla ja usein onkin potilaan/asiakkaan lähiomaisilla.

Mikäli suostumusta ei ole mahdollista saada esimerkiksi KHO.2024:80 päätöksen mukaisessa muistisairasta koskevassa tilanteessa, tiedonsaantioikeus voisi perustua esimerkiksi potilaslain mukaisesti laillisen edustajan antamaan suostumukseen tai lähiomaisen/läheisen tahdonilmaisuun.

KHO: 2024:89 päätöksessä tiedon luovuttamiseen poliisille henkilön mahdollisesta olinpaikasta liittyi sekä painava yleinen etu, mutta myös painava yksityinen etu. Tällaista painavaa yleistä ja yksityistä etua ei välttämättä ole muissa tilanteissa. Sosiaali- ja terveysministeriö arvioi, että vaikka sinällään ymmärtää, että kadonneen etsimiseen saattaa kulua paljon yhteiskunnan resursseja, niin se ei liene peruste, sille, että ohitettaisiin henkilön tai hänen omaisensa/edunvalvojan suostumus oikeusperusteena. Lienee todennäköistä, että kadonnut sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas antaisi kuitenkin useimmissa tilanteissa suostumuksen.

Poliisin tietopyyntöön vastaaminen

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että tietopyyntöjen tulee olla sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden kannalta selkeitä ja yksilöityjä.

Hallituksen esityksen pykäläkohtaisissa perusteluissa todetaan, että ”tietopyynnön saisi tehdä vain päällystöön kuuluva poliisimies. Tietopyynnön tekijän virka-asema on rajattu vastaavalla tavalla voimassa olevissa poliisilain 4 luvun 2 §:n 1 ja 2 momentissa ja 3 §:n 1 momentissa. Vuoden 1995 kumotun poliisilain esitöissä (HE 57/1994 vp, s. 36) todettiin, että kun valtuuksia on laissa oikeutettu käyttämään vain päällystöön kuuluva poliisimies, kysymys on ratkaisuista, joiden tekijältä on vaadittava erityistä koulutusta, kokemusta ja vastuuta mahdollisten poliisitoimenpiteiden laillisten edellytysten ja suoritustavan asianmukaiseksi harkitsemiseksi. Asteellista toimivaltaa merkitsevä edellytys virka-asemasta toimii osaltaan tiedonsaannin rajoituksena. Käytännössä poliisi voi tehdä tietopyynnön sähköpostilla, soittamalla tai toimipaikassa läsnä ollessa kysymällä. Suurin osa pyynnöistä tehdään sähköpostilla, jolloin sähköpostilla toimitetaan asiaan liittyvä lomake, tai mikäli kiiretilanteessa sellaista ei ehditä laatimaan, sähköpostista tulisi käydä ilmi kaikki tarpeelliset tiedot.”

Esityksessä viitataan rikoslain säännöksiin, joiden soveltaminen voi käytännön asiakastyössä olla kuitenkin vaikeasti arvioitavaa. Tämä korostaa tarvetta tehdä säännönmukaista yhteistyötä poliisin ja sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön kanssa. Ohjeessa terveydenhuollon ja poliisin väliseen tiedonvaihtoon (STM, 2020-02-03) on sivuilla 2–3 muun muassa kiinnitetty huomiota, mitä tietoja poliisin tietopyynnössä tulisi olla ja miten luovuttamisen tulisi tapahtua. Tietosuojavaltuutetun ratkaisun 20.4.2009 mukaan viranomainen ei kuitenkaan saa lähettää salassa pidettäviä asiakastietoja suojaamattomassa sähköpostissa.[1]

Sosiaali- ja terveysministeriö toistaa aiemmissa lausunnoissaan esitetyn näkemyksen, että valiokunnan lausunnossa hallintovaliokunnalle tulisi kiinnittää huomiota sääntelyn soveltamista koskevaan sekä poliisihenkilöstön että sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten kouluttamiseen ja yhteisiin ohjeistuksiin ja toimintamalleihin sekä poliisin ja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajien välisen yhteistyön tiivistämiseen.

Sääntely siitä, että vain välttämättömiä tietoja saa jossakin tilanteessa luovuttaa, asettaa vastuun – ja myös virkavastuun – tietojen luovutuksia hallinnoiville sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajien virkamiehille. Perustuslakivaliokunta onkin todennut, että mitä yleisluonteisempi tietojensaantiin oikeuttava sääntely on, sitä suurempi on vaara, että tällaiset intressit voivat syrjäytyä hyvin automaattisesti. Mitä täydellisemmin tietojensaantioikeus kytketään säännöksissä asiallisiin edellytyksiin, sitä todennäköisemmin yksittäistä tietojensaantipyyntöä joudutaan käytännössä perustelemaan. Myös tietojen luovuttajan on tällöin mahdollista arvioida pyyntöä luovuttamisen laillisten edellytysten kannalta. Tietojen luovuttaja voi lisäksi kieltäytymällä tietojen antamisesta saada aikaan tilanteen, jossa velvollisuus luovuttaa tietoja eli säännösten tulkinta tulee ulkopuolisen viranomaisen taikka tuomioistuimen tutkittavaksi. Tämä mahdollisuus on tärkeä tiedonsaannin ja salassapitointressin yhteensovittamiseksi. Valiokunnan mielestä erottelua puoltavat seikat saavat erityisen painoarvon säädettäessä viranomaisen oikeudesta saada tai luovuttaa tietoja salassapitosäännösten estämättä sähköisessä toimintaympäristössä. Välttämättömyysvaatimus edellyttää arviointia jokaisen tiedon luovutuksen yhteydessä.[2] Ottaen huomioon, että hallituksen esityksen mukaan tietopyynnön saisi tehdä vain päällystöön kuuluva poliisimies ja ottaen huomioon, että esityksessä viitataan rikoslain säännöksiin, joiden soveltaminen voi käytännön asiakastyössä olla kuitenkin vaikeasti arvioitavaa, niin sosiaali- ja terveysvaliokunta voisi lausunnossaan hallintovaliokunnalle harkita, tulisiko asettaa vastaavantyyppinen korotettu virka-

[1] https://www.finlex.fi/fi/viranomaiset/tietosuojavaltuutettu/2009/81
[2] Professori Susanna Lindroos-Hovinheimo artikkelissaan (Lakimies 7–8/2025, s. 1206–1234).

asemaa koskeva vaatimus myös sen osalta, kuka sosiaali- ja terveydenhuollossa päättäisi tietojen luovuttamisesta. Tulisiko esimerkiksi edellyttää, että luovutuksesta päättäisi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan vastaava johtaja tai hänen nimeämänsä viranhaltija? Joka tapauksessa vastaavan johtajan tulisi antaa ohjeet tietojen luovuttamisesta.

Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy tietosuojavaltuutetun arvioon, että hallituksen esityksen perusteella vaikuttaa siltä, ettei tietoja saataisi vain henkilön olemisesta terveyden- tai sosiaalihuollon yksikössä, vaan myös samalla tiedon läsnäolosta tietyllä osastolla, mikä paljastaa henkilön terveydentilaa koskevia tietoja paljon syvällisemmin kuin yksin tieto siitä, että henkilö on ollut esimerkiksi otettu tiettyyn sairaalaan tiettynä aikana. Sosiaali- ja terveysministeriö arvioi, että valiokunnan lausunnossa ja hallintovaliokunnan mietinnössä esityksen perusteluja tulisi selventää ja tuoda esille se, että tietoja pyytävän viranomaisen tulee esittää perustelut siitä, miksi tietoja tarvitaan osaston tarkkuudella.

Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy niin ikään tietosuojavaltuutetun huomioon, ettei esityksessä ole otettu huomioon kyseisten tietojen elinkaarta ja niiden mahdollisten luovutusten vaikutuksia henkilöiden yksityisyyden suojaan.

Tiedon elinkaareen liittyy keskeisesti säilytysajat. Säilytysaikasääntelyn osalta valiokunta voisi lausunnossaan hakea analogista tulkinta-apua esimerkiksi EU:n yleisestä tietosuoja-asetuksesta ja tiedonhallintalaista. Yksi tietosuoja-asetuksen 5 artiklan yleisistä käsittelyperiaatteista on säilytyksen rajoittaminen: henkilötietoja saa säilyttää vain niin kauan kuin se on tarpeen tietojen käyttötarkoituksen kannalta. Lähtökohtaisesti säilytysajan määrittämisessä on kysymys rekisterinpitäjän vastuulla olevasta arvioinnista, joka tehdään tietojen käyttötarkoitusta vasten. Henkilötietojen säilytysajasta on tarpeen säätää tarkemmin lailla. Näin on etenkin arkaluonteisten tietojen kohdalla tai jos tietojen säilyttämiseen muutoin liittyy erityisiä riskejä. Säilytysaika tulee myös lainvalmistelussa arvioida kyseessä olevaa tietojen käyttötarkoitusta vasten. Käytännössä säilytysaika on pystyttävä perustelemaan objektiivisesti erikseen kunkin käyttötarkoituksen osalta. Mikäli katsotaan, että säilytysajasta on välttämätöntä antaa erityissääntelyä, säilytysaikaan liittyvät perustelut tulee sisällyttää hallituksen esitykseen. Tietosuoja-asetuksesta ei itsessään johdu tiettyä aikamäärettä, jonka jälkeen tiedot olisi välttämättä poistettava. Hyväksyttävä säilytysaika on siten tilannekohtaista ja asiaa on arvioitava kussakin yksittäistapauksessa käsillä olevien tosiseikkojen pohjalta. Perustuslakivaliokunta on arvioinut eri yhteyksissä erityissääntelyn kohteena olevien henkilötietojen säilytysaikojen asianmukaisuutta ja suhtautunut varauksella tietojen pitkään säilyttämiseen. Tietojen pysyvää säilyttämistä valiokunta on pitänyt mahdollisena vain poikkeuksellisesti. Varauksellinen suhtautuminen on korostunut arkaluonteisten henkilötietojen kohdalla.

Perustuslakivaliokunnan mukaan tietojen pysyvä säilyttäminen ei ole henkilötietojen suojan mukaista, ellei siihen ole tietojärjestelmän luonteeseen tai tarkoitukseen liittyviä perusteita (ks. PeVL 31/2017 vp, s. 5, PeVL 18/2018 vp, s.6). Pysyvää säilyttämistä voi puoltaa esimerkiksi se, että tiedot ovat osin muuttumattomia tai hitaasti muuttuvia eikä niitä päivitetä pelkän ajan kulumisen vuoksi ja niiden pysyvä säilyttäminen on tarpeellista tehtävien hoitamiseksi (PeVL 54/2010 vp). Valiokunta on painottanut erityisesti arkaluonteisten tietojen säilytysajan rajaamista siihen, mikä on välttämätöntä sen tavoitteen saavuttamiseksi, jonka vuoksi tiedot on järjestelmään tallennettu (ks. esim. PeVL 31/2017 vp, s.5, PeVL 13/2017 vp, s.6). Valiokunta on esimerkiksi pitänyt viiden vuoden säilytysaikaa arkaluonteisten tietojen osalta pitkänä (PeVL 37/2024 vp, s. 4, PeVL 13/2017 vp).

Sen sijaan tiedonhallintalaki edellyttää, että säilytysajan päättymisen jälkeen tietoaineistot on arkistoitava tai tuhottava viipymättä tietoturvallisella tavalla.

Edellä todettuun viitaten sosiaali- ja terveysministeriön arvion mukaan tieto henkilön läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tiettynä aikana ja tieto läsnäolleen henkilön henkilöllisyydestä, joka tieto oli välttämätön 5 §:n kohdassa tarkoitettua käyttötarkoitusta varten, kun kyseistä 5 §:n mukaista välttämätöntä käyttötarkoitusta ei enää olisi, olisi tieto viipymättä tuhottava.

Koulutus, ohjaus ja toimeenpano

Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy lausunnoissa esitettyihin näkemyksiin koulutuksen ja ohjaamisen tärkeydestä toimeenpanossa.

Myös lausuntokierroksella esitettiin lausuntoja, jonka mukaan ohje terveydenhuollon ja poliisin väliseen tiedonvaihtoon (STM, 2020-02-03) tulisi päivittää. Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy näkemykseen, että ohje tulisi päivittää muun muassa yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön, sisäministeriön, Poliisihallituksen, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajien ja muun muassa Suomen Lääkäriliiton kanssa ja koskettamaan myös sosiaalihuoltoa.

Sosiaali- ja terveysministeriö toistaa aiemmissa lausunnoissaan esitetyn näkemyksen, että valiokunnan lausunnossa ja hallintovaliokunnan mietinnössä tulisi kiinnittää huomiota sääntelyn soveltamista koskevaan sekä poliisihenkilöstön että sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten kouluttamiseen ja yhteisiin ohjeistuksiin ja toimintamalleihin ja poliisin ja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajien välisen yhteistyön tiivistämiseen.

Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö näkisi perusteltuna, että sääntelyn vaikuttavuutta arvioitaisiin säännöllisesti raportoimalla siitä eduskunnalle.

THL:ää koskevat säännökset

Sosiaali- ja terveysministeriö toistaa lausunnoissaan esitetyn näkemyksen koskien poliisin henkilötietolain 17 §:ään ja 22 §:ään ehdotetaan uusia säännöksiä poliisin ja THL:n välisestä tiedonvaihdosta ja esityksessä ei ole kuvattu tarkemmin kyseisten tietojärjestelmämuutosten toteuttamistapaa, eikä edelleenkään niistä aiheutuvia kustannuksia ja myös muutosten aikataulu on jätetty avoimeksi.

Sääntelyn vaikutukset haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin

Esityksessä ei ole riittävästi arvioitu sääntelyn vaikutuksia haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin. Käytännössä säännös kohdistuisi voimakkaimmin henkilöihin, jotka jo ennestään ovat vaikeassa elämäntilanteessa tai joilla on korkea kynnys hakea apua. Erityisen ongelmallisia vaikutuksia voi kohdistua esimerkiksi päihde- ja mielenterveyspalvelujen asiakkaisiin, asunnottomiin ja hätämajoitusta käyttäviin henkilöihin, väkivallan uhreihin, nuoriin ja lastensuojelun asiakkaisiin, paperittomiin tai muuten viranomaisiin epäluuloisesti suhtautuviin henkilöihin, henkilöihin, joilla on aiempia rikosepäilyjä tai pelko poliisikontakteista.

Sääntelyn vaikutukset haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin tulisi kiinnittää huomiota sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausunnossa hallintovaliokunnalle.

Apteekkien asema

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että sääntely koskee sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajia, ei apteekkeja. Kuitenkin tietyissä tilanteissa myös apteekit voivat olla sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajia. Soveltamisalan laajentamisen oikeusvaikutusten arviointi edellyttäisi vähintään täydentävän hallituksen esityksen antamista.

Henkilöllinen soveltamisala

Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy eduskunnan oikeusasiamiehen lausuntoon, että poliisilain ehdotetun 4 luvun 5 §:n 1–3 kohtien sanamuodon mukaan tiedonsaanti henkilön läsnäolosta tässä tarkoitetuissa paikoissa ei ole riippuvainen henkilön asemasta siinä rikoksessa, jonka paljastamisesta tai selvittämisestä on kysymys. Siten tarkoitus ilmeisesti on, että oli henkilö sitten epäillyn asemassa, asianomistajana taikka mahdollisena todistajana siinä rikostapahtumassa, josta on kysymys, tieto olisi annettava.

Lisäksi sosiaali- ja terveysvaliokunnan tulisi hallintovaliokunnalle annettavassa lausunnossaan kiinnittää henkilöllisen soveltamisalan osalta siihen, mitä perustuslakivaliokunta on hallituksen esityksestä lausunut. Nimittäin perustuslakivaliokunta totesi lausunnossaan, että se kiinnitti huomiota siihen, että ehdotettua tietojen saantia sosiaali- ja terveydenhuollosta koskevaa sääntelyä ei ehdoteta rajattavaksi henkilöllisesti. Valiokunnan käsityksen mukaan poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin on sääntelyssä käytettyjen sanamuotojen nojalla mahdollista saada tietoja paitsi rikoksesta epäillyistä tai rikoksen uhriksi joutuneista, myös kenestä tahansa asian kannalta sivullisesta henkilöstä, kunhan ehdotetussa säännöksessä asetetut muut edellytykset täyttyvät. Ehdotetun tietojensaantioikeuden henkilöllistä ulottuvuutta on sääntelyn tarkkarajaisuuteen ja täsmällisyyteen sekä oikeasuhtaisuuteen liittyvistä syistä välttämätöntä täsmentää. Tämä on edellytyksenä 1., 3. ja 5. lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä

Joni Komulainen
Hallitusneuvos
Sosiaali- ja terveysministeriö